

4P
B61

p-y
1547/-
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П.ДРАГОМАНОВА

На правах рукопису

БОВЧУК Наталія Іванівна

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ
В РОСІЙСЬКІЙ ПОЕЗІЇ 60-80-х рр. ХХ ст.

Ю.02.01 - російська мова

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

В. Г. Луц
БІБЛІОТЕКА
УДПУ ім. М. П. Драгоманова

Київ - 1995

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100310860

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано на кафедрі російської мови
Українського державного педагогічного університету
ім. М.П.Драгоманова.

- Науковий керівник - доктор філологічних наук,
професор ПИЛИНСЬКИЙ
Микола Миколайович
- Офіційні опоненти - доктор філологічних наук,
професор МУРАВИЦЬКА
Маргарита Петрівна
кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
ШУМАРОВА Наталія Петрівна
- Провідна організація - Київський національний
університет ім. Т.Г.Шевченка.

Захист відбудеться "24" лютого 1995 р. о 14³⁰ год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради К ІІЗ.01.03 в
Українському державному педагогічному університеті
ім. М.П.Драгоманова /252030, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці
Українського державного педагогічного університету
ім. М.П.Драгоманова.

Автореферат розісланий "18" січня 1995 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради В.В.ШИШКО Г.П.ВИШНЕВСЬКА

Право поезії на нові слова - одне з незаперечних прав всієї літератури ХХ ст., більше того, "невід'ємне право кожної людини, яка творить" /В.П.Григор'єв/.

Питання словотворчості як засобу формування певного стилю, місце, роль та функції авторських неологізмів художньої мови у текстах різних жанрів і в поетичній системі окремих майстрів слова завжди були в центрі уваги сучасного мовознавства. У своїй роботі ми також звертаємося до питань мови і стилістики художньої літератури.

Актуальність теми і новизна дослідження. У розвитку лексичного складу процес неологізації відображає загальний рух мови, основні тенденції її розвитку. Але у сфері художньо-белетристичного стилю цей процес має свої особливості. Слово, яке стає елементом художнього твору, дістає нові, раніше не притаманні йому якості - здатність вступати в семантичні відношення з іншими одиницями, реалізувати не одне, а декілька значень, а також набуває емоційно-оцінних значень у зв'язку з безпосереднім лексичним оточенням і синтаксичною структурою. Все це в художньому контексті значно збільшує інформаційні можливості слова, породжує образність, пов'язану із збагаченням змісту значень, їх обсягу.

Неологізми художнього мовлення виникають як оказіоналізми, як факти мікроконтексту, макроконткесту, певного твору, творчості автора в цілому, іноді - художнього стилю певної доби. Оказіональні утворення по-новому передають не лише розуміння поетом світу, але й демонструють словотвірні можливості мови. Використання словотвору в художній мові розширює його образні можливості, оновлює його засоби. Художники слова створюють індивідуально-авторські неоло-

гізми /оказіоналізми/ як експресеми, тим самим протиставляючи їх звичайним, "безобразним" /О.О.Потебня/, стандартизованим словам і виразам.

Проблема оказіональних слів у різних аспектах /ономасіологічному, словотвірному, функціональному, лексикографічному/ завжди входила в коло досліджень відомих лінгвістів: Г.О.Винокура, А.Г.Горьфельда, О.О.Земської, О.І.Смирницького, Д.Н.Шмельова та ін. Великий внесок у теорію оказіонального словотворення зробили такі дослідники, як О.І.Александрова, О.А.Габінська, М.У.Калніязов, О.Г.Ликов, В.В.Лопатін, І.С.Улуханов, Н.І.Фельдман, Е.І.Ханпіра.

Серед ґрунтовних праць, у яких розглядаються індивідуально-авторські новотвори в мові поезії та художньої прози, відзначимо насамперед дослідження М.О.Бакіної, Б.А.Белової, В.В.Виноградової. Проте авторські неологізми до цього часу вивчалися лише вибірково, на матеріалі поезій одного-двох письменників /чи поетів/, на окремих прикладах, хоча необхідність комплексного підходу до вивчення неологізмів у певний період розвитку літературної мови з погляду їх фонетики, словотвору, семантики, стилістичної маркованості та функціонування відзначалася у свій час В.В.Виноградовим та Г.О.Винокуром.

Наголошуючи передусім на "прикріпленості" індивідуально-авторських неологізмів до тексту певного автора, а також на їх словотвірній нестандартності, ми й намагалися здійснити їх комплексний аналіз як явищ художнього мовлення певного періоду, розкрити усьо багатоманітність їх функцій у текстотворенні. Підкреслювалася, зокрема, їх "по-

двійна okazіональнiсть" - на лексичному і словотвірному рівнях мови. У цьому, на наш погляд, і полягає новизна дисертації. Вперше у науковий обіг введено okazіоналізми багатьох російських поетів. Хронологічні рамки дослідження - майже третина століття - вперше дали змогу простежити за змінами в динаміці процесу неологізації, представленими у художньому стилі саме індивідуально-авторськими неологізмами, вперше виявити нові тенденції поряд з формуванням нових традицій у цій сфері.

Аналіз індивідуально-авторських неологізмів є невід'ємною частиною дослідження мови і стилю художньої літератури в цілому. Okазіоналізми завдяки особливостям самої своєї появи і специфічному "механізму" творення становлять інтерес і для психолінгвістики, а цей напрям є дуже актуальним у сучасному мовознавстві. Дослідження новотворів дає можливість поглибити наші знання про семантичну структуру слів, удосконалити методіку компонентного семного аналізу, розкрити іноді несподівані зв'язки семних мікрополів. Нарешті, індивідуально-авторські неологізми забезпечують зв'язок лінгвістики і літературознавства, дають можливість заглянути в творчу лабораторію письменника. Усім цим і зумовлена актуальність теми дослідження.

Мета дисертації полягає в тому, щоб дати комплексний семасіологічний і словотвірний аналіз індивідуально-авторських неологізмів у текстах російської поезії. Такий аналіз дозволяє всебічно розглянути функціонування новотворів як складників поетичного лексикону, розкрити їхню

різну семантичну наповненість, визначити міру експресивності та стилістичне забарвлення.

Для здійснення цієї мети треба було розв'язати такі завдання:

1/ визначити склад okazaціоналізмів у російській поезії 60-80-х років ХХ ст. і уточнити їх лінгвістичний статус з урахуванням специфіки художньої мови;

2/ з'ясувати і охарактеризувати основні способи індивідуально-авторського словотворення;

3/ визначити загальну структуру семантичних полів okazaціоналізмів з виділенням ядерних та периферійних компонентів;

4/ проаналізувати семантичні та експресивні особливості новотворів у контекстах.

Методологічною основою дослідження причин лексичної об'єктивації є діалектичний підхід до пізнання явищ природи і суспільства, який дає можливість розкрити специфіку образного пізнання реальної дійсності. Положення діалектики про зв'язок форми та змісту стосовно індивідуально-авторських мовних одиниць дозволяє здійснити всебічний їх аналіз, дати характеристику семантичної структури okazaціональних слів, виявити її залежність від функціонування цих одиниць в певному контексті, від авторського світосприймання.

Завдання дослідження зумовили вибір основного методу - описового. У ході комплексного аналізу фактичного матеріалу використовувалися семантико-словотвірний, контекстно-стилістичний, порівняльно-типологічний та лексико-графічний прийоми аналізу. Застосовувалися також елементи кількісного методу дослідження.

Джерела дослідження. Індивідуально-авторські неологізми розглянуто на матеріалі російської поезії 60-80-х років ХХ ст., оскільки саме в цей період у літературі яскраво виявилось прагнення майстрів слова до створення нового, оригінального образу, саморозкриття і унаочнення свого світосприймання. Були проаналізовані тексти лірики С.Кірсанова, О.Прокоф'єва, М.Тихонова, С.Наровчатова, М.Асеева, Є.Євтушенка, Р.Роздественського, А.Вознесенського, Б.Ахмадуліної, які надзвичайно насичені новими словами; а також тексти творів маловідомих авторів: Н.Кислик, О.Єдяхіна, П.Вегіна, В.Канощенкова, В.Бармічова, М.Аввакумової, Т.Бек та ін. /використання нами матеріалів журнальних публікацій підтвердило думку про загальну тенденцію до створення індивідуально-авторських неологізмів у сучасній російській поезії. У творчості багатьох поетів, які вміщували свої ліричні вірші в літературних журналах "Юность", "Смена" і т.п., виявлені досить цікаві оказіональні експресеми./

Було виокремлено близько двох тисяч оказіоналізмів. Безпосередньо у роботі представлено і проаналізовано більше 200 індивідуально-авторських неологізмів.

Науково-теоретичне значення дисертації полягає в тому, що вона, на наш погляд, дає підстави зробити певні висновки про можливі напрями розвитку морфології і словотвору російської мови /поява нових формантів з новими модифікаційними і словотвірними значеннями, активізація деяких непродуктивних засобів словотвору тощо/. Аналіз семантичної структури оказіоналізмів є, очевидно, певним внеском у теорію семантичного поля, взаємовідношення

ядерних і периферійних сем, взаємозв'язків /накладень/ семантичних полів лексем однієї лексико-семантичної групи і семантично близьких груп. Встановлені нами закономірності індивідуально-авторського словотвору доповнюють загальну проблематику російської дериватології та лексикології.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його матеріалів і висновків для розробки курсів лекцій з лексикології та словотвору російської мови, а також спеціальних курсів з лексики, словотвору, стилістики і лінгвістичного аналізу художнього тексту.

Наведений у Додатку реєстр індивідуально-авторських неологізмів у російській поезії 60-80-х років ХХ ст. може бути використаний при укладанні бюлетенів словникових матеріалів відповідного типу і спрямування.

Апробація роботи. Основні положення та результати дослідження повідомлялися на республіканській науковій конференції у Рівному /1990/, міжвузівських наукових конференціях у Рівному /1991/, Києві /1992, 1993/, Полтаві /1993/, регіональній науковій конференції у Львові /1991/.

На захист виносяться такі положення:

1. Продуктивність способів і засобів слова при творенні okazіоналізмів значно відрізняється від їх продуктивності у мові в цілому. У художніх okazіоналізмах модифікують значення кореня, а okazіональне значення слова впливає на семантику всього контексту. Сами при цьому досить часто контамінуються.

2. Як правило, індивідуально-авторські неологізми мають складну багатосемну семантичну структуру, що не

завжди піддається однозначній інтерпретації. На загально-мовні лексико-семантичні системні відношення в поетичних текстах накладаються нові зв'язки слів поетичного лексикону. Крім словотвірних, виникають і контекстові асоціації.

3. При утворенні слів за моделлю "прийменник-префікс + повнозначна частина мови" актуалізуються і семи кореня, і семи префікса. Виникає оказіональне образне значення зі складною семною структурою.

4. Більшість індивідуально-авторських неологізмів мають відтінок розмовності. Найчастіше поети використовують оказіональні слова для створення комічного ефекту, саркастичної характеристики, колоритного гумору, іронії, сатири, для більш чіткої характеристики певного явища тощо.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, двох розділів, заключної частини, покажчика проаналізованих творів, покажчика прийнятих скорочень джерел, реєстра індивідуально-авторських неологізмів, бібліографії.

Зміст дисертаційного дослідження.

У вступі подається обґрунтування теми, розкривається актуальність та наукова новизна дослідження, його теоретичне і практичне значення, визначаються мета і завдання роботи, формулюються основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі "Структурно-семантичні особливості оказіоналізмів" аналізуються способи словотвору індивідуально-авторських неологізмів: контамінація, транспозиція і конверсія, модель "прийменник-префікс + повнознач-

на частина мови", суфіксальне та префіксальне словотворення okazіоналізмів за допомогою малопродуктивних та непродуктивних афіксів, редеревація, субституція, тмезис, аналогія /в урахуванням семантичних особливостей/.

У науковій літературі /В.В.Лопатін, Р.Ю.Намітокова/ okazіоналізми поділяють на дві групи: 1/ потенційні слова; 2/ індивідуально-авторські. Перші створюються на основі продуктивних у живій розмовній мові словотвірних моделей, а також за високопродуктивними в сучасній поезії словотвірними типами. Наведемо приклади таких новацій з матеріалів нашого дослідження: застрессовал, прикнупили, голубичники, уговариватель, подневольник, командиров-шики; цветастость, огромность, верхоглядь, молчально-чудная, бесстрастно-белые, ажурно-ржавая, грустнолицая, микроусик, мини-память та ін. Напр.: 1/ ... а после тридцати / он так застрессовал / наедине с забвением... /А.Вознесенський/; 2/ Той природе, молчально-чудной. Роца, озеро ли, бревно - Им позволено слушать, чувствовать, Только голоса не дано /А.Вознесенський/.

Друга група okazіональних слів створюється за непродуктивними в російській мові словотвірними моделями: або за зразком окремого конкретного слова, або за новою моделлю, притаманною лише okazіональним словам. Деякі індивідуально-авторські неологізми належать до продуктивних у мові словотвірних моделей, але вони відхиляються від звичайних для цих моделей граматичних закономірностей.

Р.Ю.Намітокова першу групу новотворів називає стандартними, другу - нестандартними. За нашими підрахунками, нестандартних новотворів у досліджуваних нами текстах ро-

сійської поезії значно менше /майже в 10 разів/.

Одна з функцій індивідуально-авторських неологізмів - це дублювання існуючих у мові лексичних одиниць іншими - експресивними та семантично збагаченими. Вони далеко не завжди вдалі в цьому плані. Пор., наприклад: скрытымным, ослог, локис та ін. у А.Вознесенського.

Найтиповішими прикладами творення індивідуально-авторських неологізмів за непродуктивними словотвірними моделями є okazіоналізми, утворені за зразком наявних у даному контексті слів. Напр.: у Б.Ахмадуліної /безглыбье - зразок: безрыбье/, у Н.Кислик /чердачества - зразок: чудачества/, в А.Вознесенського /пятерижки - зразок: чetypeжды/ і т.п. Так, okazіональне слово чердачества створене по аналогії з чудачества, з урахуванням ототожнювання в сучасних жаргонах "чердака" /горища/ з головою, тобто "чердачество", як і "чудачество" - відхилення від "нормальної" поведінки людини: "В соседстве с танством небес, в землячестве чердачеств / у них была, хоть и в обрез, жилплощадь для чудачеств" /Н.Кислик/. Індивідуально-авторський неологізм чердачество створений за моделлю іменник + суфікс -ств-. Виникають, крім словотвірних, контекстові асоціації з простором, таїнством, загадковістю, незвичайністю та, за літературною традицією, бідністю /"комната на чердаке"/, богемою.

Словотвір за аналогією, як відзначає Д.Н.Шмельов, звичайно базується на розумінні частковості, умовності відповідних мотивів. Інакше свобода майже всякої словотворчості взагалі була б украй обмеженою семантичним переваженням, багатозначністю відповідних афіксів та основ.

Словотвір за аналогією спостерігається в таких сучасних російських поетів: С.Кірсанова, О.Прокоф'єва /60-і роки/, М.Тихонова, О.Прокоф'єва, Б.Ахмадуліної, Є.Євтушенка, А.Вознесенського /70-і рр./, а також у менш відомих авторів: Н.Кислик, В.Канощенкова, В.Кострова, О.Хлебнікова, В.Савельєва, Н.Новікова, О.Щупалова /80-і рр./.

В Є.Євтушенка вірш "Метаморфози" повністю побудований на новотворах за "подвійною" аналогією /власне ономастичною та літературною/: Краснощеково, Несмышленово, Скок-Поскоково, Жестоково, Обольшаньино, Обещаньино і т.п. Ці новотвори нагадують назви з поеми М.О.Некрасова "Кому на Русі жить хорошо": "... Из смежных деревень - Заплатова, Дырявина, Разутова, Знобышина, Горелова, Неелова, Неурожайка тож". У поетичних рядках /Детство - это село Краснощеково, Несмышленово, Всеизлазово, Скок-Поскоково, чуть Жестоково, но Беззлобьино, но Чистоглазово/ власні імена - назви сіл - створені на уявленнях про чистоту дитинства, його відкритість, свіжість сприйняття /Чистоглазово, Беззлобьино/, деяку категоричність в оцінках /Жестоково/ та ін. Таким чином, на загальномовні лексико-семантичні системні відношення накладаються нові зв'язки слів поетичного лексикону. Крім словотвірних, виникають і контекстові асоціації.

Усі індивідуально-авторські неологізми, створені за аналогією, мають відтінок розмовності, іноді підсилений контекстом, рідше - послаблений. Досить часто такі слова зустрічаються в поезії Є.Євтушенка.

У сучасній російській поезії є багато прикладів оказіоналізмів, які утворені за допомогою контамінації:

у С.Кірсанова та С.Наровчатова в 60-і рр., в А.Вознесенського, Є.Євтушенка, Р.Рождественського в 70-80-і рр., а також у поезії менш відомих авторів О.Поскрєбишева, О.Шупалова, П.Вегіна, В.Сидорова у 80-і роки.

Значення контамінованого слова мотивоване значеннями його складових компонентів: пикассниця -- Пикассо + кудесниця, умниця /П.Вегін/, человолки -- человек + волки /А.Вознесенський/, ночество -- ночь + одиночество /О.Поскрєбишев/, лишенство -- лишний + совершенство /Ф.Іскандер/ та ін. Контамінація являє собою спосіб створення найбільш оригінальних та індивідуальних оказіоналізмів, які відзначаються високою образністю.

У ролі першого компонента гібридного слова виступають такі слова, які визначають основний зміст певного новостворення: прикметник /лишний - лишенство/, іменник /дух - духарики, поет - поэторхальны/, звуконаслідування /ква-ква - ква-ква-кония/, дієслово /заплакати - заплачки/. У більшості випадків контекст допомагає розкрити механізм утворення таких неологізмів: "Живу в лачуге патриархальної. Поэторхальны мои запросы" /А.Вознесенський/; "Таким наришувала мене / дочка моя - умниця, кудесниця, матисниця, пикассниця, чудо пятилетнее..." /П.Вегін/.

У ролі другого компонента виступає прикметник або іменник: Людмилая - милая, ночество - одиночество. Напр.: В одиночку все длиннее "ночества", Злые ночи тоски по любви... А вернее, вся жизнь - это "ночество", Если ты бесприсветно один /О.Поскрєбишев/.

Найбільш багаточисельною групою є контаміновані слова, які створюються шляхом об'єднання цілої основи або сло-

ва та основи, в якій відсікається початок: лес + русалка -- лесалка, собака + апокаліпсис -- собакаліпсис /А.Вознесенський/, нікуда + шарики -- нікударики /С.Кірсанов/. Напр.: Время тянется и тянется, Люди смерти не хотят, С тихим смехом: "Навсегданица!" нікударики летят /С.Кірсанов/.

У російській поезії 60-80-х рр. спостерігається явище транспозиції: перехід прикметника та дієслова в клас іменників. Напр.: Спи, зевательное, дательное та ін. Такі новотвори зустрічаються в поезії С.Кірсанова, Л.Парщикова, В.Бармічова. В індивідуально-авторському неологізмі снись /Сплю- / шив подушку, сплю / со спущеною рукою / в снись /С.Кірсанов// поєднується два значення слова сон, а на них накладається контекстове значення - відтінок наказовості, миттєвості досягнення бажаного стану. Спостерігається перехід дієслова недоконаного виду в наказовому способі в клас іменників. Слово набуває морфологічних та синтаксичних ознак іменника. Ядерна семема спати - сема стану, сема спокою, сема реальності і нереальності - підкріплюється периферійними семами, семами граматичної семантики. Частково поєднуються макрополя іменника та дієслова: песчано-пустынне Спи, полнейшая Спишь і т.п.

У поезії Б.Ахмадуліної /в основному у 80-і рр./ зустрічаються індивідуально-авторські неологізми, створені за моделлю "прийменник-префікс + повнозначна частина мови". Ми виділяємо дві групи цих новотворів: I/ прийменник-префікс + прикметник /пред-мертва, до-утренние, пред-белоношная, пред-Ладожская, пред-магазинная, пред-родствен/, в якій переважають повні прикметникові форми;

2/ прийменник-префікс + іменник /пред-война, пред-весна, /60-і рр./, пред-брат, пред-хаос, пред-свет /80-і рр./.

До них приєднується група новотворів-прислівників, утворених від прикметників /со-цветно, пред-северно, окололилово/ за моделлю прийменник-префікс + прислівник. Існують також інші моделі, які функціонально подібні до зазначених вище: 1/ частка-префікс + іменник /не-событие/ /таке ж явище зустрічається в ліриці поета В.Корнілова /не-дизнь/; 2/ прислівник + займенник /кровно-моей/; 3/ займенник - перша частина складних слів + іменник /все-белизна/.

Серед індивідуально-авторських неологізмів, утворених за моделлю "прийменник-префікс + повнозначна частина мови", переважають слова з прийменником-префіксом пред- /II індивідуально-авторських слів/. Ця група новотворів-іменників і прикметників має загальне значення "попередності" /часу, дії, знаходження/. Їх характерною особливістю є те, що всі вони /як з прийменником-префіксом "пред-", так і з іншими/ мають факультативне пунктуаційне відокремлення: дефіс вказує на особливу значимість прийменників-префіксів, часток-префіксів, а також займенників та прислівників у значенні префіксів.

Узусне слово відтворюється у тексті, okazіональне - породжує контекст. Okazіональне значення модифікує семантику контексту /пред-свет/: "Пред-свет и свет, словно залив и море, слились и перепутались в уме" /Б.Ахмадуліна/. У тексті, де є ці контекстові антоніми /пред-свет і свет/, в обох словах актуалізуються семи світанку і всесвіту /пред-свет - стан, який є перехідним від "нічого" до світу, всесвіту, землі як нашого світу/. Префікс

пред- вказує на попередність явища та його ознак.

При оказіональному словотворенні за моделлю "приймник-префікс + повнозначна частина мови" актуалізуються кореневі та префіксальні семи /пред-мертва, пред-весна, пред-война і т.п./ . Контекст контамінує значення кореня і префікса. Виникає оказіональне образне значення зі складною семною структурою.

Новотвори з пред-, крім загального значення "попередності", набувають оказіональних відтінків. На це вказує контекст, який більшою чи меншою мірою "проявляє" задану поетом багатозначність слова.

Найбільш численною групою індивідуально-авторських неологізмів є малопродуктивні і непродуктивні моделі суфіксального та префіксального творення. Серед них особливим словотвірним потенціалом відзначаються іменники: непогодина /І.Ляпін/, соничи, соневичи, сонирі /С.Кірсанов/, ручичи /С.Кірсанов/, лошадюги /А.Рогов/, каменюга /А.Вознесенський/ та ін.

Індивідуально-авторські прикметники та прислівники за допомогою афіксів створюються значно рідше: преласков, превесел /Б.Ахмадуліна/ та ін.

У творчості російських поетів другої половини ХХ ст. зустрічаються поодинокі випадки редеревації - усичення морфемами чи сегменту в слові, при якому змінюється напрямок звичайної мотивації /комедь - А.Вознесенський, Є.Євтушенко, земь - С.Кірсанов/: "Но искусство есть комедь, смысл Ламанческий, Прежде чем перегореть - ярче лампочки" /А.Вознесенський/; субституції - заміщення морфем, сегментів слова, компонентів складного слова: отдарок /Є.Євту-

шенко/; тмезису - вторгнення афікса чи слова /частіше службового/ усередину слова-комполита: жертво-ли-прини-шенье /А.Вознесенський/, млеконапитавшіся /Р.Рождественський/.

Оказіональне слово, вжите поза контекстом, несе невизначену інформацію і має лише потенційне значення. Свою конкретну реалізацію семантика слова отримує в поетичному творі, де одні значення нейтралізуються, а інші актуалізуються. Саме контекст формує оказіональні значення слова.

У другому розділі - "Стилістична та естетична характеристики новотворів" проводиться дослідження стилістичних особливостей індивідуально-авторських неологізмів, визначаються їх функції в контексті; оказіоналізми розглядаються як експресеми з урахуванням їх походження, прообразів та естетичної функції /Людмилая-2, Поэтарх, матиссница, пикассница, мудрейшины/.

Усі новотвори мають конотативні значення. Конотація - своєрідна "лексична модальність". Це семантичні відтінки, стилістичні забарвлення, які створюють додатковий зміст слова. Будь-яка конотація нерозривно пов'язана зі стилістикою. Стилістичні конотації стимулюють розвиток відтінків змісту в структурі лексичних значень слів, доповнюючи основний зміст і денотативне значення слова.

Контекстуальне значення слова завжди неповторне. В основі образності слова знаходиться семантичний компонент, який актуалізує образні асоціації, пов'язані з цим словом, а через нього і з конкретним предметом чи

явищем.

Оказіональні прикметники з підвищеною експресивністю за способом словотвору і за мотиваційною основою, підкоряючись загальній ідеї вираження, часто набувають негативного відтінку: дворянитые /В.Канощенков/, пропорист /Є.Євтушенко/ та ін. Напр.: "А кромсали тебя и делили /представители дворянитые" /В.Канощенков/. Емоційно забарвлені прикметники виконують образно-художню, естетичну та інші важливі стилістичні функції. Вони формують контекст, створюючи його головну ідею: вечномерзлотное /Є.Євтушенко/, предкатастрофная, пред-родствен /Б.Ахмадуліна/ та ін. Пор.: "А вечномерзлотное ханство идет на различные хамства, чтоб нас попригнуть еще ниже. Вам странно, каштаны в Париже?" /Є.Євтушенко/.

У російській поезії 60-80-х рр. ХХ ст. за асоціативними конотаціями нами виділено три групи найменувань:

Перша група - це власні імена та апелятиви, які мають семантичні компоненти "культури" в структурі лексичного значення. Це конотації, пов'язані з власними іменами та прізвищами, загальними назвами із сфери літератури та мистецтва, фольклору: матисница, пикасница /П.Вегін/, лесалка, нимфея, НЮжницы /А.Вознесенський/ та ін.

Другу групу являють собою найменування, які включають політико-соціальні конотації. Вони звернені до історичного минулого: пиночетество, социалистичество /Є.Євтушенко/, эгобарство, царуй /А.Вознесенський/ та ін.

У третю групу увійшли найменування, які позначені інтелектуально-оцінними конотаціями. Вони дають вікову характеристику ліричним героям, вказують на їхню професію,

заняття, спосіб життя, а також дають морально-етичну оцінку: Александрниколаич /Б.Слудський/, Монтирович, Винтичек, Поэтарх, Политехничевич, Парижников /А.Вознесенський/ та ін.

Окаціоналізм-заголовок твору іноді характеризує те чи інше явище, розкриваючи основний зміст даної поезії: собакалипис, поэхо, кукуръеза /А.Вознесенський/, велолихачи /Є.Винокур/. Пор.: Поэхо: Тютчев прорастил /мыслящий тростник. Я бы уточнил /мыслящий инстинкт. Эхо погрузит - мыслящий транзит /А.Вознесенський/. Тим самим виявляється образна функція заголовка. Образ, який розкривається і деталізується в тексті твору, інтенсивніше впливає на почуття читачів.

Ефект піднесеності, урочистості створюється в текстах поезій другої половини ХХ ст. за допомогою старослов'янських афіксів та загальної звукової оболонки слова: возгльбие /Б.Ахмадуліна/, мудрейшины /М.Асеев/, Поэтархат /А.Вознесенський/.

Негативна оцінка, що характерна для багатьох окаціоналізмів, викриває те чи інше явище нашої сучасної дійсності: кабычегоневышлизм, кабычегоневышлистики, Кабычегоневышлистенко /Є.Євтушенко/. Пор.: "В лопающемся френче Кабычегоневышлистенко, сохрэддан своих охраняя от якобы вредных затей, видел во всей кибернетике лишь мракобесие и мистику /и отнимал компьютеры у будущих наших детей".

Меліоративну, позитивну оцінку містять у собі такі індивідуально-авторські неологізми: мудрейшины /М.Асеев/, пикассница /П.Вегін/ та ін. Пор.: "Ученне Лейпцига, Вены

и Бонна, мудрейшины Кембриджа и Сорбонны".

Стилістична виразність оказіоналізмів створюється семантикою мотивуючих основ: скифотвореньє /О.Щупалов/, раздрай /Є.Євтушенко/, гореходы, гордоходы /М.Аввакумова/, редкоборье /О.Прокоф"ев/ та ін.; конотаціями, що привносять у слово афікси: соничи, снатаи, соневичи, сонари, заспатаи /С.Кірсанов/, критикесса /О.Юдахін/, вожожений, безглыбье /Б.Ахмадуліна/ та ін.; поєднанням елементів, які породжують відповідні асоціації: ква-ква-конія /С.Наровчатов/, навсегданьца, жужжизнь /С.Кірсанов/, солнцезайцельце, кубийство /А.Вознесенський/ та ін.; звуковою оболонкою слова: ГОЖКИ, осляет та ін. /А.Вознесенський/. Афіксальні конотації грають головну роль у творенні індивідуально-авторських неологізмів. Досить часто до них звертаються Є.Євтушенко, С.Кірсанов, А.Вознесенський. Афіксальні конотації підсилюють виразність тексту, створюючи гумористичну, іронічну, саркастичну чи сатиричну характеристики явищ. Напр.: "Тебя, стальная критикесса, и отставная поэтесса, за словоблудье угостят, но Бог и люди не простят" /О.Юдахін/.

У російській поезії 60-80-х років ХХ ст. переважають індивідуально-авторські неологізми розмовного стилю: Бабьягад, хулигай, погубай, коверкальце, совестибулярный, язвивались, яздваивались, розивелет, сутулыч, демонстриация /А.Вознесенський/; сохраждане, гробувь, содременик, вечномерзлотность, ирландыш /Є.Євтушенко/; снавсья, заспатаи /С.Кірсанов/; кабыздох /С.Гандлевський/, промельк /В.Пальчиков/ та ін. Пор.: Это их магазины, где ты приодеться не пробуй, где не платья - проклятья, не обувь, а

гробувь /Б.Бвтушенко/; Я шел со странной демонстрацией / от Каменного моста. Да здравствует демонстрация, когда из нас выходят монстры! /А.Вознесенский/.

Слів книжного стилю приблизно у три рази менше: Поэтарх, поэторхальны, эгобарство /А.Вознесенский/, возжигатель, предрояльная, пред-хаос /Б.Ахмадуліна/ та деякі інші. Пор.: Розовело во мгле небосвода. Возжигатель грядущего дня, вождь метели, зачинщик восхода, Что за дело тебе до меня? /Б.Ахмадуліна/. Досить часто до індивідуально-авторських неологізмів з колоритом книжності звертається Б.Ахмадуліна. Це зумовляється, на нашу думку, філософічністю її поезії.

"Неповторність" образно-виразних мовних засобів - основа їх повноцінного естетичного сприйняття. Семантично і стилістично ця неповторність знаходить свій вияв у семантичній структурі оказіоналізмів, в особливому взаємовідношенні ядерних та периферійних сем. Яскраво це проявляється у схемах семантичних полів індивідуально-авторських новотворів, які ми і наводимо в нашій дисертації. Поетична /естетична/ функція мови спрямована на певне повідомлення, яке в образно-художній формі оказіоналізми доносять до читача, пробуджуючи в нього образне мислення. Естетика неологізма - це своєрідна оцінка його форми і семантики. Для поетів головним і є естетика образного слова, краса його складності та простоти.

Отже, оказіональні слова в поезії з"являються як результат діючої в мові тенденції до експресивності, що веде до оновлення мовних засобів, появи нових засобів. Нестандартні новації створюються з метою дати образне

позначення тому, що вже має свою назву або ще не має її взагалі. Саме тому ці слова є проявом індивідуальної мови, суб"єктивне в них переважає, що й знаходить своє відображення в їх структурно-семантичних особливостях.

У заключній частині підсумовуються результати проведеного дослідження, які випливають з аналізу індивідуально-авторських неологізмів 60-80-х років ХХ століття, представленого у розділах дисертації.

На відміну від узусного слова, оказіоналізми в художній літературі значно розширюють словотвірні можливості мови, породжуючи при цьому свій контекст. Очевидно, що індивідуально-авторські неологізми мають багатосемну семантичну структуру. Крім словотвірних, виникають і контекстові асоціації.

У поезії 60-80-х рр. ХХ ст. авторські новації створюються шляхом контамінації, конверсії, транспозиції, редеривації, субституції, тмезису, аналогії тощо. В результаті появи слів за моделлю "прийменник-префікс + повнозначна частина мови" актуалізуються і семи кореня, і семи префікса.

Більшість індивідуально-авторських неологізмів мають відтінок розмовності.

Основні положення дисертації містяться в публікаціях:

I. Робота зі студентською молоддю по вивченню і розумінню нових слів // Формування і становлення сучасного учителя. Шляхи і форми удосконалення спеціальної і методичної підготовки учителя: Тези доповідей науково-

методичної конференції, приуроченої 50-річчю Ровенського державного педагогічного інституту. - Ровно, 1990. - Ч.2. - С.68-69.

2. Индивидуально-авторские слова в русской поэзии 60-80-х гг. XX в. // Профессор Е.В.Кротевич и современное языкознание /К 90-летию со дня рождения/ : Тезисы докладов региональной научной конференции. - Львов, 1991. - С.21-22.

3. Функционирование окказионализмов в творчестве Н.Гумилева и В.Пастернака // Використання спадщини повернутих і забутих діячів науки та культури в навчальному процесі педагогічного вузу та школи: Тези республіканської науково-практичної конференції. - Ровно, 1991. - С.8-9.

4. Индивидуально-авторські слова в російській поезії 60-80-х рр. XX ст. /непродуктивна модель прийменник-префікс у поезії Б.Ахмадуліної/ // Проблеми розвитку психолого-педагогічної науки у науково-технічній творчості молоді: Збірник наукових праць студентів, аспірантів, стажистів і викладачів. - Переяслав-Хмельницький, 1992. - Ч.1. - С.86-87.

5. Индивидуально-авторські слова, створені за непродуктивною моделлю прийменник-префікс + повнозначна частина мови // Проблеми розвитку психолого-педагогічної науки в науково-технічній творчості молоді: Збірник наукових праць студентів, аспірантів. - Київ КДПІ, 1992. - С.83-85.

6. Аналогія як різновид нестандартного творення індивідуально-авторських неологізмів /на матеріалі пое-

зі 60-80-х рр. XX ст. // Развитие проблем психолого-педагогической науки в научно-технической творчестве молодежи: Сборник научных работ студентов, аспирантов, докторантов. - Киев УДПУ, 1993. - Вып. I. - С.269-270.

7. Модели образования индивидуально-авторских /нестандартных/ неологизмов в русской поэзии 60-80-х гг. XX в. // Взаимодействие украинского и русского языков на территории Украины и актуальные проблемы их исследования и преподавания: Материалы I Ганичевских чтений. - Полтава, 1993. - Т. I. - С.83-84.

8. Семантичні особливості індивідуально-авторських неологізмів в російській поезії /60-80-і рр. XX ст.// Семантика мови і тексту: Матеріали міжнародної наукової конференції. - Івано-Франківськ, 1993. - С.20-21.

Вовчук Н.И.

Индивидуально-авторские неологизмы в русской поэзии 60-80-х гг. XX в. Диссертация /на правах рукописи/ на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 - русский язык, Украинский государственный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 1995.

В работе дана морфологическая, словообразовательная, семантическая характеристика структуры нестандартных новообразований, определена их стилистическая функция, а также исследованы традиции нестандартного словотворчества в русской поэзии.

Материалы диссертации использовались в учебном процессе при изучении лексики и словообразования.

H.I.Vovchuk. Individual Authors' Neologisms In Russian Poetry Of the 60-s - 80-s of the 20th Century. The dissertation (on the rights of a manuscript) for receiving an academic degree of a Candidate of Philological sciences in speciality 10.02.01 - the Russian language, Ukrainian State Pedagogical University named after M.J.Драгоманов, Kyiv, 1995.

In the dissertation morphological, word-building and semantic characteristics of unordinary new-formed units have been given, their stylistic functions have been defined, traditions of unordinary word-building in Russian poetry have been revealed.

The materials of the dissertation were used in the educational process while studying vocabulary and word-building.

Ключові слова: індивідуально-авторські неологізми, словотвір, нестандартні новотвори, ядерні та периферійні семи.

Підписано до друку 16.01.1995р.06.І,2.Формат 60x84 1/16.
Друк офсетний.Тир.100.Зам.12.Безплатно.
ЛОД УДПУ ім.Драгоманова,Київ,Пирогова,9.